

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

**Riigikohtu praktika kriminaal- ja väärteoasjades
september–detsember 2018**

Aktuaalse praktika ülevaade

Kaido Sikka

analüütik

Saara Maria Puur

Tartu

2019

SISUKORD

1. STATISTILINE ÜLEVAADE	3
2. AKTUAALNE PRAKTIKA.....	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. Liitkaristuse hilisem mõistmine (1-17-7807/34).....	4
2.1.2. KarS §-de 141 ja § 153 ¹ kohaldamise eristamine seksuaalse enesemääramisõiguse riive intensiivsuse järgi (1-17-6580/138)	5
2.1.3. Lõpetatud ja lõpetamata süüteokatses loobumise eristamine KarS §-de 41 ja 42 mõttes (1-17-3858/68).....	6
2.1.4. Vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise aja määramine liitkaristuse puhul (1-16-2295/81)	7
2.1.5. Rahapesu eelkuriteole hinnangu andmine mitmes kriminaalmenetluses (1-17-5176/37)	7
2.1.6. Kriminaalvastutus KarS § 291 alusel võimaliiduse puhul jooeiseisundis isiku kainenema toimetamisel või arestimajas või –kambris viibimise ajal (1-17-1219/39).....	8
2.2. MENETLUSÕIGUS.....	9
2.2.1. Elektroonilise valve kohaldamata jätmise vaidlustamine kohtumenetluses (1-18-2232/94)	9
2.2.2. Osaihingu osa väärtuse kindlaksmääramine vara arestimisel (1-18-1170/25).....	10
2.2.3. Kiirusmõõtu salvestis ja fikseeritud lugem mõõtetulemuste usaldusväärsuse hindamisel (4-17-5471/19).....	11
2.2.4. Vahistuse kestva põhjendatuse kontroll (1-17-10573/181).....	12
2.2.5. Vahistuse põhjendatuse kontrolliks ette nähtud tähtaja eiramise tagajärg (1-17-10573/181)	13
2.2.6. Põhjendatud kahtlus isiku süüdimatuse osas kui KrMS § 105 lg 1 mõttes ekspertiisi tegemise eeldus (1-17-5760/47)	14
2.2.7. KrMS § 202 alusel kriminaalmenetluse lõpetamise kord (1-15-3555/141).....	15
2.2.8. Menetluskulude kandmine kriminaalmenetluse lõpetamisel juriidilisest isikust süüdistatava lõppemise tõttu (1-17-9149/80).....	15
2.3. EUROOPA KOHTULE ESITATUD EELOTSUSTUSTAOTLUSED.....	17
2.3.1. Liiklus- ja asukohaandmetele juurdepääsu piiramine Euroopa Liidu õiguse kohaselt (1-16-6179/85)	17
2.3.2. Teise liikmesriigi kohtu tehtud süüdimõistetud isiku vangistusest tingimisi vabastava kohtuotsuse tunnustamine Euroopa Liidu õiguse järgi (1-17-4942/16).....	18

1. STATISTILINE ÜLEVAADE

Riigikohtu kriminaalkolleegium tegi perioodil 01.09.2018–31.12.2018 põhistatud lahendi 20 kriminaalasjas ja neljas väärteoasjas, sealhulgas kolleegiumi kogu koosseisus kolmes kriminaalasjas. Kahe kriminaalasja puhul taotleti eelotsust Euroopa Kohtult.

Nimetatud perioodil tegi kriminaalkolleegium lahendeid eelkõige isikuvastaseid süütegusid puudutavatel teemadel. Materiaalõiguse osas puututi kokku nii üldosa kui ka eriosaga seotud probleemidega, teiste hulgas näiteks liitkaristuse hilisema mõistmise, lõpetatud ja lõpetamata süüteokatses loobumise eristamise ning seksuaalse enesemääramisõiguse vastase riive intensiivsuse hindamisega.

Menetlusõiguse puhul lahendati vaatlusalusel perioodil samuti nii üld- kui ka eriosa küsimusi, sh elektroonilise valve kohaldamata jätmise vaidlustamist kohtumenetluses, osaühingu osa väärtuse kindlaksmääramist vara arestimisel, kiirusmõõtuuri salvestise ja fikseeritud lugemi mõõtetulemuste usaldusväärsuse hindamist ning põhjendatud kahtluse olemasolu süüdimatuse hindamisel.

Kuigi tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites**. Alljärgnevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

2. AKTUAALNE PRAKTIKA

2.1. MATERIAALÕIGUS

2.1.1. Liitkaristuse hilisem mõistmine ([1-17-7807/34](#))

Lahendis [1-17-7807/34](#) selgitas kriminaalkolleegiumi kogu koosseis liitkaristuse hilisema mõistmise põhimõtteid.

Kriminaalkolleegium juhtis tähelepanu, et andis 6. novembri 2014. a otsuses [3-1-1-64-14](#) juhised, et esmalt peab mõistma põhikaristused ja liitkaristuse enne eelmise süüdimõistva otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest ning liitma sellele karistusele karistusseadustiku (KarS) § 65 lg 1 alusel eelmise süüdimõistva otsusega mõistetud karistuse. Alles seejärel tuleb mõista põhikaristused ja liitkaristus pärast eelmise süüdimõistva otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest ning lõpuks suurendada KarS § 65 lg 2 alusel seda liitkaristust KarS § 65 lg 1 kohaselt mõistetud liitkaristuse ärakandmata osa võrra. Seevastu 12. novembri 2007. a otsuses 3-1-1-67-07 kohaldati KarS § 65 lõikeid 1 ja 2 vastupidises järjekorras.¹

Kriminaalkolleegiumi kogu koosseis pidas õigeks jääda otsuses 3-1-1-64-14 esitatud karistuse mõistmise järjekorra juurde. Selles otsuses märgitu on põhjendatav KarS § 65 lg-te 1 ja 2 järgi liitkaristuste moodustamise eesmärkidega. Kuritegude hiljem tuvastatud kogumi korral (KarS § 65 lg 1) mõistetakse liitkaristus samadel alustel nagu liitkaristuse mõistmisel ühe kriminaalasja raames (KarS § 64), sealhulgas saab KarS § 64 lg 1 alusel kasutada erinevaid liitkaristuse moodustamise võtteid (kas raskemat karistust suurendades või lugedes kergema karistuse kaetuks raskemaga). See on kantud eesmärgist asetada süüdistatav mõtteliselt olukorda, kus ta olnuks juhul, kui ta oleks kõikide enne eelmise süüdimõistva otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest mõistetud süüdi ja karistatud sama otsusega. Selle saavutamiseks peab ka KarS § 65 lg-te 1 ja 2 alusel liitkaristust mõistes liitma esmalt KarS § 65 lg 1 ja § 64 lg 1 järgi enne eelmise süüdimõistva otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest mõistetud karistuse ja eelmise süüdimõistva otsusega mõistetud karistuse.²

Kohtuotsuste kogumi korral (KarS § 65 lg 2) ei saa liitkaristust KarS § 64 lg 1 alusel mõista, sest karistusele, mis on mõistetud pärast eelmise süüdimõistva otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest, tuleb liita kogu eelmise otsusega mõistetud karistuse ärakandmata osa. Karistuste tervikuna liitmist õigustab see, et eelmise süüdimõistva otsusega mõistetud karistus ei ole süüdistatava puhul karistuse eesmärki täitnud, kuna ta on pärast selle otsuse kuulutamist jätkanud kuritegude toimepanemist. Sellest tulenevalt saab liitkaristuse mõistmisel nii KarS § 65 lg 1 kui ka lg 2 järgi alles KarS § 65 lg 1 kohaldamise järel liikuda sama paragrahvi teise lõike juurde, suurendades pärast eelmise otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest mõistetud karistust KarS § 65 lg 1 kohaselt moodustatud liitkaristuse ärakandmata osa võrra.³

Vastupidine järjekord liitkaristuse mõistmisel võib tekitada olukorra, kus süüdistatavale pärast mõlema nimetatud sätte kohaldamist mõistetud liitkaristus ei kajasta üldse või kajastab üksnes osaliselt KarS § 65 lg 2 järgi moodustatud liitkaristust. Seda põhjusel, et kohtul oleks pärast

---

¹ RKKKo 1-17-7807/34, p 9; vt ka RKKKo 3-1-1-64-14, p-d 15.1-15.3.

² RKKKo 1-17-7807/34, p 10.

³ RKKKo 1-17-7807/34, p 11.

KarS § 65 lg 2 alusel liitkaristuse mõistmist võimalus kasutada KarS § 65 lg 1 korras liitkaristust mõistes erinevaid liitkaristuse moodustamise põhimõtteid (KarS § 64 lg 1), sealhulgas lugeda täielikult või osaliselt KarS § 65 lg 2 alusel moodustatud liitkaristus kaetuks enne eelmise süüdimõistva otsuse kuulutamist toime pandud kuritegude eest mõistetud karistusega. Kohtuotsuste kogumi puhul mõistetava liitkaristuse eesmärgi arvestades poleks see õigustatud.

Eelnevast tulenevalt asus kriminaalkolleegium seisukohale, et **liitkaristuse hilisemal moodustamisel KarS § 65 lg-te 1 ja 2 alusel tuleb liitkaristuse mõistmist alustada selle paragrahvi esimesest lõikest.**⁴

2.1.2. KarS §-de 141 ja § 153¹ kohaldamise eristamine seksuaalse enesemääramisõiguse riive intensiivsuse järgi ([1-17-6580/138](#))

Lahendis **1-17-6580/138** kordas kriminaalkolleegium varasemas praktikas⁵ väljendatud seisukohta, et **sugulise iseloomuga teoks KarS § 141 mõttes ei saa lugeda mitte igasugust ühemõtteliselt seksuaalse tähendusega käitumist, vaid üksnes sellist tegu, mille korral on inimese seksuaalse enesemääramisõiguse riive piisavalt oluline.** Tahtevastaselt suguühtesse kaasamise puhul on seda õigushüve alati oluliselt kahjustatud. **Muu sugulise iseloomuga teo puhul sõltub kohtu hinnang õigushüve kahjustamise ulatusele konkreetsetest teo toimepanemise asjaoludest ja see tuleb tuvastada faktiliste asjaolude põhjal arvestades teo laadi, intensiivsust, kestust ja muid teo toimepanemise asjaolusid.** Kriminaalkolleegium märkis, et need seisukohad kehtivad kõikide karistusseadustiku 9. peatüki 7. jaos sätestatud seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude kohta.⁶

Kriminaalkolleegium selgitas, et mingi teo lugemine kannatanu seksuaalset enesemääramisõigust piisavalt oluliselt kahjustavaks teoks ei sõltu üldjuhul sellest, kas süüdlase motiiviks oli just seksuaalse rahulduse esilekutsumine. Selle õigushüve kahjustamise ulatuse üle otsustamisel tuleb kohtul hinnata eeskätt teo objektiivset avaldumist ehk välist teopilti.⁷

Kriminaalkolleegium rõhutas, et seksuaalset enesemääramisõigust vähem riivavaid tegusid hõlmab KarS § 153¹ („Seksuaalne ahistamine“). KarS § 153¹ lg 1 teokoosseisuks on teise inimese tahte vastane ja tema inimväärikust alandava eesmärgi või tagajärjega tema suhtes toime pandud kehaline seksuaalse iseloomuga tahtlik tegevus. Kriminaalkolleegium viitas karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teise lugemise seletuskirjale⁸, kus põhjendati KarS § 153¹ väärteokoosseisu kehtestamist sellega, et osa kannatanu tahte vastastest seksuaalse tähendusega tegudest ei pruugi oma raskusastmelt ja intensiivsusest paigutada näiteks KarS § 141 kuriteokoosseisu alla, kuid eeldavad siiski karistusõiguslikku sekkumist. **Seega on KarS § 153¹ järgi karistatavad teod, kus seksuaalse enesemääramisõiguse riive pole nii intensiivne, et oleks põhjendatud nende karistamine KarS § 141 alusel.**⁹

Eelnevast nähtub, et ka seadusandja nägi lünka teise inimese tahte vastase seksuaalse iseloomuga tegevuse karistatavuses, mistõttu pidas vajalikuks muuta sellised teod karistatavaks

---

⁴ RKKKo 1-17-7807/34, p 11.

⁵ RKKKo 1-16-5792/101, p 15.

⁶ RKKKo 1-17-6580, p 10.

⁷ RKKKo 1-17-6580, p 14.

⁸ Vt ka Riigikogu XIII koosseis, 385 SE.

⁹ RKKKo 1-17-6580, p-d 17 ja 18.

KarS §-153¹ järgi. Kuna KarS § 153¹ jõustus alles 6. juulil 2017, ei ole enne nimetatud kuupäeva sooritatud seksuaalset enesemääramisõigust vähesel määral riivavad teod karistatavad.¹⁰

KarS § 141 lg 1 ülemäära lai tõlgendus rikuks määratletuspõhimõtet, kuna ei laseks isikutel ette näha, millised teod on vastavalt sellele sättele karistatavad, ning seeläbi oma käitumist kujundada. Karistusõigusnormi sisu avamine ei tohi viia normi piiridest väljumiseni ega karistusnormiga nende juhtumite hõlmamiseni, mida seadusandja pole soovinud karistatavaks kuulutada.¹¹

2.1.3. Lõpetatud ja lõpetamata süüteokatses loobumise eristamine KarS §-de 41 ja 42 mõttes ([1-17-3858/68](#))

Lahendis **1-17-3858/68** selgitas kriminaalkolleegiumi kogu koosseis lõpetatud ja lõpetamata süüteokatses loobumise erisusi.

Karistusõiguslik vastutus algab, kui süütegu jõuab katsestaadiumisse. Tegu kvalifitseeritakse selle koosseisu järgi, mille realiseerimisele oli suunatud toimepanija tahtlus. Kui isik loobub vabatahtlikult süüteokatses KarS §-des 41-43 sätestatud juhtudel, kvalifitseeritakse ta tegu vaid tegelikkuses realiseerunud süüteokoosseisu järgi. KarS § 40 lg 3 kohaselt saab loobumisega olla tegu vaid siis, kui isik usub, et teo tagajärg võib veel saabuda, kuid otsustab süüteo lõpuleviimisest loobuda vabatahtlikult ja sunnita.¹²

Lõpetamata süüteokatses saab KarS § 41 lg 1 järgi loobuda, kui katkestatakse süüteo lõpuleviimine ning teo tagajärje ärahoidmiseks piisab tegevusest. Lõpetatud süüteokatses saab KarS § 42 lg 1 kohaselt loobuda, kui süüteo tagajärg hoitakse ära aktiivse käitumisega. Kui lõpetatud katses ei piisa teo lõpuleviimiseks, loetakse täideviija teost loobunuks, kui ta püüab tõsimeeli takistada süüteo tagajärje saabumist.¹³

Kriminaalkolleegium selgitas, et katse lõpetamata või lõpetatuks lugemisel tuleb lähtuda isiku ettekujutusest oma teost ning kas ta peab tehtut piisavaks tagajärje saavutamiseks. Kui isik ei ole veel teinud kõike, mida peab oma ettekujutuse järgi vajalikuks süüteo lõpuleviimiseks, on süüteokatses lõpetamata. Lõpetatud süüteokatses puhul usub isik, et on teinud kõik endast oleneva süüteo lõpuleviimiseks. Isiku ettekujutus teost tuleb teha kindlaks teo toimepanemise hetkel. Kui isikul ei ole kindlat arusaama tagajärje saabumisest või ta tegutseb kaudse tahtlusega ja on tagajärje saabumise suhtes ükskõikne, on tegemist lõpetatud katsega.¹⁴

Lõpetatud ja lõpetamata katsed ei saa alati piiritleda vaid hetkega, mil pannakse toime viimane osategu täideviimisteo raames, sest isiku ettekujutust teost kujundavad ka need asjaolud, mis ilmnevad hiljem. Kriminaalkolleegiumi hinnangul tuleb jaatada võimalust, kus isiku ettekujutust tema teost kujundavad ka asjaolud, mis ilmnevad mõne aja möödudes pärast tahtlikult toimepandud täideviimistegu. See tähendab, et lõpetamata/lõpetatud katse eristamisel pole määrav ainuüksi isiku esialgne teoplaan ning

---

¹⁰ RKKKo 1-17-6580, p-d 17 ja 19.

¹¹ RKKKo 1-17-6580, p 12.

¹² RKKKo 1-17-3858/68, p 9.

¹³ RKKKo 1-17-3858/68, p 10.

¹⁴ RKKKo 1-17-3858/68, p-d 11 ja 12.

tema ettekujutus sellest täideviimisteo hetkel, vaid seda mõjutab ka täideviimisteo järel avalduv tegelikkus.¹⁵

Analüüsi autorid juhvivad kriminaalasja puhul tähelepanu riigikohtunike Eerik Kergandbergi ja Lea Kivi [eriarvamusele](#). Nende hinnangul tuleks süüteokatse lõpetatus piiritleda hetkega, kui pannakse toime viimane osategu konkreetse täideviimisteo raames ning pärast seda ei peaks olema võimalik tegevusetuse läbi teost loobuda.¹⁶

2.1.4. Vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise aja määramine liitkaristuse puhul ([1-16-2295/81](#))

Lahendis **1-16-2295/81** selgitas kriminaalkolleegium vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise aja määramise põhimõtteid liitkaristuse puhul.

Kui liitkaristus on moodustatud esimese astme tahtliku kuriteo toimepanemise eest mõistetud karistusest (KarS § 76 lg 2) ja teise astme kuriteo või ettevaatamatusest toime pandud esimese astme kuriteo eest mõistetud karistusest (KarS § 76 lg 1), tuleb tingimisi enne tähtaega vabastamise võimaluse tekkimise aja määramisel kokkuvõttes lähtuda KarS § 76 lg-s 2 sätestatust. Isik, kes on tahtlikult toime pannud esimese astme kuriteo, ei saa loota sellele, et enne selle kuriteo eest mõistetud (liit-)karistuse ärakandmist võidaks uue kuriteo toimepanemise korral tema olukorda karistuse kandmisel ja sellest vabastamisel kergendada. See tähendab ühtlasi, et kui süüdlane on tahtlikult toime pandud esimese astme kuriteo eest mõistetud karistuse kandmiselt tingimisi vabastatud, kuid paneb talle määratud katseajal toime uue (nt teise astme) kuriteo, tuleb teda lugeda esimese astme tahtlikult toimepandud kuriteo eest karistust kandvaks isikuks ja vangistusest ennetähtaegse vabastamise küsimuse vaagimisel tuleb kohaldada KarS § 76 lg 2 sätteid.¹⁷

2.1.5. Rahapesu eelkuriteole hinnangu andmine mitmes kriminaalmenetluses ([1-17-5176/37](#))

Lahendis **1-17-5176/37** selgitas kriminaalkolleegium, et sama faktilise asjaolu (nt rahapesu koosseisu puhul eelkuriteo olemasolu) hindamine mitmes erinevas kriminaalmenetluses ei tähenda sama teo korduvat menetlemist ega riku seega *ne bis in idem*-põhimõtet.

Kahekordse karistamise keelu ehk *ne bis in idem*-põhimõte välistab sama teo korduvat menetlemist, kui teo kohta on tehtud lõplik otsus (mh aegumise tõttu õigeksmõistev otsus). Ainsaks oluliseks kriteeriumiks on tegude sisulise samasuse tuvastamine, mida tuleb mõista omavahel ajaliselt, ruumiliselt ja esemeliselt lahutamatuult seotud asjaolude kogumi esinemisena.¹⁸

KarS § 394 lg 2 p 3 järgi on rahapesu teokoosseisu objekt kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara. Kuritegeliku päritolu tuvastamiseks tuleb näidata, et faktiliselt on aset leidnud eelkuritegu ja rahapesu objektiks olev raha on pärit sealt. **Selline eelkuritegu ei ole rahapesu koosseisu kuuluva tegu, vaid sündmuse aset leidmise fakti tuvastamine, mille põhjal saab hinnata rahapesu objektiks oleva vara päritolu.** Rahapesu süüdistuses ei tehta isikule karistusõiguslikku etteheidet eelkuriteo toimepanemises ja eelkuriteo fakti tuvastamisel ei

---

¹⁵ RKKKo 1-17-3858/68, p 13.

¹⁶ RKKKo 1-17-3858/68. E. Kergandbergi ja L. Kivi eriarvamus.

¹⁷ RKKKm 1-16-2295, p 22.

¹⁸ RKKKm 1-17-5176, p-d 19 ja 20; vt ka Euroopa Kohtu otsus C-436/04, Van Esbroeck, p-d 31-36.

lahendata eelkuriteo toimepanijate süüküsimust. **KarS § 394 lg-s 1 sätestatud rahapesu süüettehede taandub vaid vara kuritegeliku päritolu varjamisele ja teo toimepanijat on võimalik karistada üksnes varjamistegude toimepanemise eest.** Rahapesu süüdistuse esemeks ei ole eelkuriteosündmust sisustavad teod. **Samale faktilisele asjaolule (vara pärinemine kuritegelikust tegevusest) hinnangu andmine mitmes erinevas kriminaalmenetlus ei ole sama teo korduv menetlemine, mille keelab *ne bis in idem*-põhimõte.**¹⁹

2.1.6. Kriminaalvastutus KarS § 291 alusel võimuliialduse puhul joobeseisundis isiku kainenema toimetamisel või arestimajas või –kambris viibimise ajal ([1-17-1219/39](#))

Lahendis **1-17-1219/39** asus kriminaalkolleegium seisukohale, et joobeseisundis isiku kainenema toimetamise või arestimajas või –kambris viibimise ajal vahetu sunni kasutamise kui kaalutusõiguse alusel tehtava haldustoimingu puhul toob KarS § 291 järgi kriminaalvastutuse kaasa vaid kaalutusõiguse ilmselge kuritarvitamine, mitte igasugune diskretsiooniõiguse rikkumine.²⁰

Kriminaalkolleegium juhtis tähelepanu, et kainenema toimetamist ja kainenema toimetatud isiku kinnipidamist reguleerib korrakaitseadus (KorS), mitte vangistuseseadus. Joobeseisundis isiku kainenema toimetamist reguleerib KorS § 42, mille lg 5 järgi võib kainenema toimetamisel kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalik. Kriminaalkolleegiumi hinnangul annab KorS § 42 lg 5 aluse vahetu sunni kasutamiseks nii isiku kainenema toimetamise kui ka arestimajas või -kambris viibimise ajal.²¹

Kriminaalkolleegium selgitas, et olenemata sellest, millise pädevusnormi alusel vahetut sundi kohaldatakse, peab see olema proportsionaalne.²² **Arvestades, et vahetu sunni kasutamine on kaalutusõiguse alusel tehtav haldustoiming, mille üle seatud halduskohtulik kontroll on selgelt piiratud, tuleb ka süüteomenetluses proportsionaalsuse põhimõtte hindamisel pidada KarS § 291 järgi vastutust kaasa toovateks rikkumisteks üksnes kaalutusõiguse ilmselgeid kuritarvitusi. Teisisõnu ei too mitte iga diskretsiooniõiguse rikkumine kaasa kriminaalvastutust, vaid see peab järgnema üksnes ilmselgete kuritarvituste korral.** Vähemolulistele diskretsiooniõiguse rikkumistele on võimalik reageerida leebemate meetmetega.²³

---

¹⁹ RKKKm 1-17-5176, p-d 21-23.

²⁰ RKKKo 1-17-1219/39, p 16.

²¹ RKKKo 1-17-1219/39, p 10.

²² RKKKo 1-17-1219/39, p 13.

²³ RKKKo 1-17-1219/39, p 16.

2.2. MENETLUSÕIGUS

2.2.1. Elektroonilise valve kohaldamata jätmise vaidlustamine kohtumenetluses ([1-18-2232/94](#))

Määruses **1-18-2232/94** selgitas kriminaalkolleegium vaidlustuskorda kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) 1. novembril 2017. a jõustunud redaktsiooni kohaselt kohtumääruse puhul, millega jäetakse kohtumenetluses rahuldamata taotlus vahistamise asendamiseks elektroonilise valvega.

KrMS § 137¹ lg 9 algne redaktsioon sätestas, et elektroonilise valve kohaldamise tähtajale, samuti elektroonilise valve kohaldamisele või kohaldamisest keeldumisele, elektroonilise valve tähtaja pikendamise või sellest keeldumise vaidlustamisele ning valve kohaldamise põhjendatuse kontrollile kohaldatakse vahistamisele kehtestatud nõudeid. Selle järgi võis prokuratuur, vahistatu või tema kaitsja esitada vahistamise või vahistamisest keeldumise, samuti vahistamise tähtaja pikendamise või sellest keeldumise peale määruskaebuse KrMS § 136 alusel. KrMS § 137¹ lg 7 kohaselt vabastatakse kahtlustatav või süüdistatav vahi alt ning talle kohaldatakse elektroonilist valvet pärast määruskaebuse esitamise tähtaja möödumist või kõrgema astme kohtus tehtud kohtumääruse jõustumist. Eelnevast tulenevalt oli kriminaalkolleegium varem²⁴ seisukohal, et elektroonilise valve kohaldamata jätmine on vaidlustatav analoogselt vahistamise kohaldamata jätmisega.²⁵

Kriminaalkolleegium juhtis tähelepanu , et **1. novembril 2017 jõustunud KrMS § 137¹ lg 9 redaktsioon näeb ette, et kohtueelses menetluses kohaldatakse elektroonilise valve kohaldamisele või kohaldamisest keeldumisele ja valve kohaldamise põhjendatuse kontrollile kautsjoni kohta kehtivaid sätteid. Seetõttu ei reguleeri KrMS § 137¹ lg 9 enam elektroonilise valve kohaldamist kohtumenetluses.** Kohtueelses menetluses vahi all pidamise tähtaegade ja korra muutmine ei mõjuta kohtumenetlust.²⁶

KrMS § 137¹ lg 1 lubab vahistamise asendada elektroonilise valvega lisaks eeluurimiskohtunikule ka kohtul, kui süüdistatav või prokurör on seda taotlenud või vahistatu on andnud oma nõusoleku. KrMS § 137¹ lg 4 esimese lause järgi kohaldatakse elektroonilist valvet kohtumäärusega. Kuigi KrMS § 385 p 20 kohaselt ei saa määruskaebust esitada kohtumenetluses kohtumenetluse poole taotluse lahendamise määruse peale, nähtub KrMS § 137¹ lg-st 7, et kahtlustatav või süüdistatav vabastatakse vahi alt ning talle kohaldatakse elektroonilist valvet pärast määruskaebuse esitamise tähtaja möödumist või kõrgema astme kohtus tehtud kohtumääruse jõustumist. Kuna KrMS § 137¹ lg 7 osutab süüdistatava suhtes tehtava kohtumääruse vaidlustamise võimalusele, pole seaduse pinnalt üheselt arusaadav, kas kohtumenetluses on elektroonilise valve kohaldamisest keeldumise määrus alates 1. novembrist 2017 jätkuvalt vaidlustatav.²⁷

Olukorras, kus pole selge, kas seadusandja soovis kohtulahendi edasikaebevõimalusi piirata, tuleb kolleegiumi hinnangul lähtuda senisest menetluskorrast. Seega on

---

²⁴ RKKKo nr 3-1-1-9-12, p 12.

²⁵ RKKKm 1-18-2232/94, p 8.

²⁶ RKKKm 1-18-2232/94, p 9.

²⁷ RKKKm 1-18-2232/94, p 10.

kohtumäärus, millega jäetakse kohtumenetluses rahuldamata poole taotlus vahistamise asendamiseks elektroonilise valvega, jätkuvalt määruskaebe korras vaidlustatav.²⁸

2.2.2. Osäüingu osa väärtuse kindlaksmääramine vara arestimisel ([1-18-1170/25](#))

Määruses **1-18-1170/25** selgitas kriminaalkolleegium, kuidas määrata vara arestimise menetluses kindlaks osäüingu arestitava osa väärtus.

Osade väärtuse kindlaksmääramise viisi valiku küsimus taandub vara arestimisel kehtiva ületagamise keelu ehk proportsionaalsusnõude järgimisele, mis on sätestatud KrMS § 141⁴ lg-s 3. Selle nõude järgimiseks peavad prokuratuur ja kohus muu hulgas hindama, et arestitava vara väärtus ei ületaks lubamatult võimaliku süüditunnistamisega kaasneva konfiskeerimise või selle asendamise objektiks oleva vara väärtust. Selleks tuleb menetlejal välja selgitada nii see varaline väärtus, mida isikult võidakse tema süüdimõistmise korral konfiskeerida või asendada, kui ka arestitava vara (tagatis)väärtus.²⁹ Kui seaduse või tehinguga pole ette nähtud teisiti, loetakse osa tegelikult väärtuseks ehk turuväärtuseks tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 65 kohaselt selle harilikku väärtust. Kriminaalkolleegium selgitas, et eseme harilik väärtus on selle kohalik keskmine müügihind (turuhind). Seega on harilik väärtus hind, mille eest on konkreetset eset tavapäraselt võimalik müüa.³⁰

Osäüingu osa nimiväärtus, bilansiline väärtus ja turuväärtus seostuvad omavahel selliselt, et mida rohkem on osäühingul kasumit, seda suurem on reegeljuhtumil osa turuväärtus ja vastupidi.³¹ Seega tuleb hinnata, **kas ja millise hinnaga oleks ligilähedaselt võimalik osäüingu osa süüdimõistva kohtuotsuse korral konfiskeerimise asendamise nõude täitmiseks sundvõõrandada. Osäüingu vara arest peab tagama selle, et konfiskeerimise asendamise otsustuse jõustumise korral oleks võimalik see täita. Siiski peab jätkuvalt arvestama ka KrMS § 141⁴ lg-s 3 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttega, koormates kahtlustatavat üksnes niivõrd, kui võrd see on põhjendatud tagatava konfiskeerimise asendamise nõude suurust arvesse võttes.**³²

Kriminaalkolleegium on varasemas praktikas³³ selgitanud, et vara arestimise menetluse eripära arvestades oleks osäüingu arestitava osa tegeliku turuväärtuse arvutamine liiga kulukas ja ajamahukas. Aktsiaseltsi arestitavate aktsiate nimiväärtusele tuginemine nende tagatisväärtuse hindamisel ei ole üldjuhul põhjendatud, kuna aktsiate nimiväärtus ei vasta enamasti ligilähedaseltki nende võimalikule turuväärtusele. Aktsiate bilansiline väärtus võib sellele vastata. Kriminaalkolleegium märkis, et seda aktsiaseltsi arestitavate aktsiate väärtuse hindamise kohta võetud seisukohta ei saa alati üle kanda osäüingu arestitava osa väärtuse kindlaksmääramisele. Osäüingu arestitud osa sundvõõrandamine selle konfiskeerimise või konfiskeerimise asendamise korral on üldjuhul oluliselt raskem kui aktsiaseltsi arestitud aktsiate sundvõõrandamine, eriti kui tegu on vähemusosalusega.³⁴

Kui arestitakse osäüingu osa, mille turuväärtust on praeguse aja seisuga raske hinnata ja mille bilansiline väärtus võib olla oluliselt suurem summast, millega see osa võidakse

---

²⁸ RKKKm 1-18-2232/94, p 11.

²⁹ RKKKm 1-18-1170, p 18; vt ka RKKKm nr 3-1-1-21-15, p 15.

³⁰ RKKKm 1-18-1170, p 19.

³¹ RKKKm 1-18-1170, p 19.

³² RKKKm 1-18-1170, p 23.

³³ RKKKm 3-1-1-75-14, p 40.

³⁴ RKKKm 1-18-1170, p-d 20 ja 24.

süüdimõistva otsuse korral sundvõõrandada, ei tagaks selle osa arestimine konfiskeerimise asendamise nõuet. Kui ilmneb, et arestitud osa väärtus on oluliselt väiksem selle bilansilisest väärtusest ja jääb ka oluliselt alla konfiskeerimise asendamise nõude ulatusest, oleks süüdimõistva otsuse täitmine selle vara arvelt võimatu. Seetõttu pidas kriminaalkolleegium põhjendatuks vara arestimisel osahõngu arestitava osa väärtuse hindamisel selle nimiväärtusest lähtumist, kui on selge, et osa bilansiline väärtus oleks oluliselt suurem summast, millega oleks võimalik arestitud osa sundvõõrandada.³⁵

2.2.3. Kiirusmõõturi salvestis ja fikseeritud lugem mõõtetulemuste usaldusväärsuse hindamisel ([4-17-5471/19](#))

Lahendis **4-17-5471/19** kriminaalkolleegium kiiruse mõõtmisel mõõtmistulemustele ja -meetoditele kehtivaid nõudeid ning analüüsis mõõteseadme heli- ja videosalvestise ning fikseeritud mõõtetulemuse olemasolu olulisust.

Mõõteseaduse (MõõteS) § 5 lg 2 p 2 sätestab, et riikliku järelevalve käigus, kui mõõtetulemuste alusel määratakse karistus väärteoasjas või piiratakse eriõigust, peab mõõtetulemuste jälgitavus olema tõendatud. Mõõtetulemuste jälgitavus on tõendatud, kui mõõtmised on teinud pädev mõõtja, kes kasutab mõõtevahendit, mille taatluskohustus on täidetud või mis on jälgitavalt kalibreeritud, järgides asjakohast mõõtemetoodikat (MõõteS § 5 lg 1 ls 1). Mõõtetulemuse jälgitavuse tõendatusest ei tulene aga iseenesest mõõtetulemuse usaldusväärsust. Mõõtetulemuse usaldusväärseks lugemiseks on ette nähtud lisanõuded. Liiklusseaduse (LS) § 199 lg 6 kohaselt tuleb mõõtevahendi kasutamisel järgida mõõtemetoodikat ja tootja kasutusjuhendi nõudeid. Lisaks sätestab mõõtetevõtmisele täiendavad nõuded LS § 199 lg 7 alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 16. juuni 2011. a määruses nr 78 „Nõuded kiirusmõõturi ja kiirusmõõtesüsteemi mõõteprotseduurile ning mõõtetulemuste töötlemisele“ (edaspidi määrus).³⁶

Määruse § 9 lg 2 p 3 kohaselt ei või radarmõõturi kasutamisel tekkiv Doppleri helisignaali olla katkendlik ja selle helikõrgus ei tohi muutuda hüppeliselt. **Doppleri signaali nõuetekohasuses on võimalik veenduda ka juhul, kui mõõteseadme tööd ei heli- ega videosalvestata või kui salvestiselt teatud põhjusel signaal ei kostu (nt põhjusel, et vaikselt reguleeritud helisignaali ei ole salvestiselt taustamüra või politseiametnike vestluse tõttu kuulda).** Viimati nimetatut ei pruugi mõõtetulemust ilmtingimata ebausaldusväärseks muuta. **Veendumus Doppleri helisignaali nõuetekohasuses võib tekkida ka toetudes muudele tuvastatud asjaoludele ja kogutud tõenditele, mh nt väärteoprotokolli tehtud märkele signaali kohta ja tunnistaja ütlustele.**³⁷

See, et mõõteseadme kasutusjuhendis on näidatud võimalust mingi toimingute tegemiseks (nt hetkenäidu fikseerimiseks), ei muuda seda tegevust automaatselt mõõtmistegevuse nõutavaks osaks, mille rikkumine tooks kaasa mõõtetulemuse ebausaldusväärsuse LS § 199 lg 6 järgi. Tuleb eristada kasutusjuhendis mõõtmistegevusele seatava nõude täitmise ja mõõtjale pakutavate võimaluste vahel.³⁸

Määruse § 9 lg 4 järgi säilitatakse mõõtmise tulemusel kiirusmõõturi ekraanile ilmuv lugem kiirusmõõturi mälus, kui see on tehniliselt võimalik. Kriminaalkolleegium selgitas, et **ka**

³⁵ RKKKm 1-18-1170, p 26.

³⁶ RKKKo 4-17-5471/19, p-d 16 ja 17.

³⁷ RKKKo 4-17-5471/19, p 19.

³⁸ RKKKo 4-17-5471/19, p 20.

seadme sellist tehnilist võimekust, mis võimaldab kiirusmõõtu ekraanile ilmuva lugemi fikseerimise tulemusena selle arvvaartuse talletamist seadme teisel tablool kuni mõõtja poolt uue näidu fikseerimiseni, tuleb lugeda määruse § 9 lg 4 mõttes piisavaks. Määruse § 9 lg 4 eesmärk on võimaldada mõõtetulemuse tõendamist ja selle tutvustamist menetlusalusele isikule, et ta saaks end väärtemenetluses kaitsta ning neid eesmärke saab täita ka hetkenäidu fikseerimise ja talletamisega seadme teisel tablool. Määruse § 9 lg 4 nõude rikkumine ei muuda aga mõõtetulemust ennast ebausaldusväärseks. Lõplikuks mõõtetulemuseks on määruse § 9 lg 5 järgi kiirusmõõtu lugem, millest lahutatakse laiendmääramatus, mis pole seega seotud fikseeritud näiduga. Küll aga ei pruugi määruse § 9 lg 4 nõude järgimata jätmisel mõõtmistulemusele toetuva etteheite tegemisel sellise näidu ekraanile ilmumise fakt olla usaldusväärset tõendatav ega etteheite saanud isikule tutvustatav. **Kui kiirusmõõtu tööd on heli- ja videosalvestatud ning selle salvestiselt nähtub selgelt kiirusmõõtu ekraanile ilmunud fikseerimata lugem, saab seda tutvustada ka menetlusalusele isikule ning pole vaja fikseeritud näitu.**³⁹

2.2.4. Vahistuse kestva põhjendatuse kontroll ([1-17-10573/181](#))

Määruses **1-17-10573/181** hindas kriminaalkolleegium, kas kautsjoni kohaldamiseks esitatud taotluse lahendamise määrust saab käsitada vahistuse põhjendatuse kontrollimisena KrMS § 275 lg 2 mõttes.

Kriminaalkolleegium leidis, et **olukorras, kus maakohus kontrollis vahistamise eelduste olemasolu ja kautsjoni kohaldamise võimalikkust kriminaalmenetluse tagamise vahendina, kuid ei analüüsinud, kas vahistamisaluse kaal võib olla aja jooksul vähenenud ning kas vahistamine jääb seetõttu mõistliku aja piiridesse, pole võimalik kõneleda KrMS § 275 lg 2 alusel toimuvast vahistuse põhjendatuse kontrollist.**⁴⁰

Kriminaalkolleegium viitas varasemale praktikale⁴¹ ning selgitas, et kõnealuste määruste samastamine on välistatud ka vaidlustamisvõimaluse erinevuse tõttu. Nimelt ei laiene KrMS § 275 lg 2 alusel tehtud määruse edasikaebamisele KrMS §-s 385 sätestatud piirangud, mistõttu saab vahistuse põhjendatuse kontrollimist KrMS § 383 lg 1 kohaselt vaidlustada määruskaebemenetluses. Kautsjoni kohaldamiseks esitatud taotluse lahendamise määruse peale edasikaebamise välistab seevastu KrMS § 385 p-s 20 märgitu.⁴²

Vahistuse põhjendatuse kontrollimine asendustõkendi kohaldamiseks esitatud taotluse lahendamisel pole iseenesest välistatud. **Sel viisil toimimine eeldab, et muude küsimuste kõrval peab kohus eraldi hindama, kas vahistamine jääb mõistliku aja piiridesse, ja otsustama, kas vahi all pidamise saab tunnistada põhjendatuks. Kohtul tuleb vahistuse põhjendatuse kontrollimise kavatsusest kohtumenetluse pooli teavitada ja võimaldada neil märgitud küsimuses arvamust avaldada.** Kohtumääruses peab siis ka selgitama, et vahistuse põhjendatuse kontrollimise osas on kohtumäärus KrMS § 383 lg 1 kohaselt edasi kaevatav. Lisaks tuleb järgida KrMS § 275 lg-s 4 märgitud kohustust teavitada sama paragrahvi lg-s 2 nimetatud määrusest kohtu esimeest.⁴³

---

³⁹ RKKKo 4-17-5471/19, p-d 22 ja 23.

⁴⁰ RKKKm 1-17-10573/181, p 32.

⁴¹ RKKKm 3-1-1-118-16, p 16.

⁴² RKKKm 1-17-10573/181, p 33.

⁴³ RKKKm 1-17-10573/181, p 34.

Kui kohus kontrollib eelnevalt kirjeldatud nõudeid järgides vahistuse põhjendatust koos asendustõkendi kohaldamiseks esitatud taotluse lahendamise, aitab see vältida osaliselt kattuvates küsimustes mitme kohtuistungi korraldamist, korduvat seisukohtade esitamist ja eraldi menetlusdokumentide vormistamist. Samas ei halvenda sel moel toimimine süüdistatava jaoks mõeldud tagatist, mille eesmärgiks on põhiõiguste riive regulaarne ja sisuline kontroll. Kui kohus kontrollib vahistuse põhjendatust kohtumenetluse poole taotlusest lähtudes, ei pea ta oma algatusel veel kord sama küsimust lahendama, vaid sel juhul tuleb KrMS § 275 lg-s 2 märgitud 6-kuulist tähtaega arvestada taotluse lahendamise kohta määruse tegemisest.⁴⁴

2.2.5. Vahistuse põhjendatuse kontrolliks ette nähtud tähtaja eiramise tagajärg ([1-17-10573/181](#))

Lahendis **1-17-10573/181** selgitas kriminaalkolleegium, mis on KrMS § 275 lg-s 2 sätestatud vahistuse põhjendatuse kontrolliks ette nähtud tähtaja rikkumise tagajärg.

Kriminaalkolleegium selgitas, et kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega⁴⁵ loobuti jäiga üldise vahistustähtaja sätestamisest kohtumenetluses. Selle asemel nähti KrMS § 137 eeskujul ette kontrollimeetmed kohtumenetluses vahi all pidamise tähtaja üle. KrMS § 275 lg-st 4 tulenev kohustus annab kohtu esimehele võimaluse võtta ebaproportsionaalselt pikaajalise vahistuses viibimise korral tarvitusele kohased administratiivsed või distsiplinaarsed meetmed.⁴⁶

Kuna kehtiv menetlusseaduse redaktsioon kohtumenetluses vahistamise tähtaega ette ei näe, ei teki KrMS § 275 lg 2 sisustamisel võrdlust kohtueelses menetluses kehtiva vahistamise regulatsiooni eesmärkidega. Kohtumenetluses kehtiv vahistuse põhjendatuse kontroll peab kindlustama isiku põhiõiguste parema kaitse ja distsiplineerima menetlejat. Samas pole vahistuse põhjendatuse kontrolli tegemata jätmist seotud tõkendimääruse toime lõppemisega nii nagu kohtueelses menetluses. **Järelikult ei tulene seadusest nõuet, et süüdistatav tuleb igal juhul vahi alt vabastada, kui tema vahistuse põhjendatust 6-kuulise tähtaja vältel ei kontrollitud.**⁴⁷

Kriminaalkolleegium viitas varasemale praktikale⁴⁸ ning leidis, et vahistamismääruse täitmise peatamise saavad tingida vaid kaalukad ja erandlikud asjaolud, mis välistaksid igal juhul vahistamise kohaldamise. KrMS § 275 lg-s 2 nimetatud kuuekuulise tähtaja rikkumine iseenesest selliste kaalukate ja erandlike asjaolude olemasolust kõneleda ei võimalda, sest sellisel juhul ei saa veel rääkida isiku vahi all pidamise eelduste puudumisest ega vahistuse mõistliku aja möödumisest. Vabaduspõhiõiguse rikkumine tuleb eraldi tuvastada. **Järelikult ei saa KrMS § 275 lg 2 nõuete eiramine iseenesest kaasa tuua süüdistatava vahi alt vabastamist.**⁴⁹

Kui kohus ei järgi KrMS § 275 lg-s 2 sätestatut ja seejärel tuvastatakse, et isik oleks tulnud vabastada, on võimalik kahju hüvitamine süüteo menetluses tekitatud kahju hüvitamise seaduses sätestatud alustel, ulatuses ja korras. Kahju hüvitamise nõude tekkimine puudutab juhtumeid, kui vahistuse põhjendatuse kontrolli kohustuse eiramine on viinud isiku

---

⁴⁴ RKKKm 1-17-10573/181, p 35.

⁴⁵ Riigikogu XI koosseis, 599 SE.

⁴⁶ RKKKm 1-17-10573/181, p-d 37 ja 38.

⁴⁷ RKKKm 1-17-10573/181, p 39.

⁴⁸ RKKKm 3-1-1-126-05, p 8.

⁴⁹ RKKKm 1-17-10573/181, p 40.

põhjendamatu vahi all pidamiseni pärast KrMS § 275 lg-s 2 ette nähtud 6-kuulise tähtaja möödumist.⁵⁰

Kriminaalkolleegiumi hinnangul võib vahistuse põhjendatuse kontrolli kohustuse rikkumisega kaasnenud tagajärje heastada ka KrMS § 306 lg 1 p-s 6¹ ette nähtud moel. **Kui tuvastatakse vahistuse põhjendatuse kontrollimiseks ette nähtud tähtaja rikkumine, mis on viinud isiku vahi all pidamise mõistliku aja nõude eiramiseni, tuleb kohtul süüdimõistva otsuse tegemisel ühe võimalusena kaaluda mõistetava karistuse kergendamist.**⁵¹

2.2.6. Põhjendatud kahtlus isiku süüdimatuse osas kui KrMS § 105 lg 1 mõttes ekspertiisi tegemise eeldus ([1-17-5760/47](#))

Lahendis **1-17-5760/47** asus kriminaalkolleegium seisukohale, **et mitte igasugune kaitsevääde isiku süüdimatuse kohta ei tingi vältimatult KrMS § 105 lg 1 mõttes süüvõime tuvastamiseks ekspertiisi korraldamise vajadust.**⁵²

Süüdimatuse tuvastamiseks ekspertiisi läbiviimise nagu teistegi kaitseteeside eelduseks on põhjendatud kahtlus⁵³

Kuigi süüdimatuse meditsiiniliste tunnuste olemasolu või kahtlus selles võib kaasa tuua ekspertiisi tegemise vajaduse, ei ole välistatud süüdimatusele õigusliku hinnangu andmine ilma ekspertiisita.⁵⁴ KrMS § 105 lg 1 kohaselt korraldatakse ekspertiis tõendamisvajadusest lähtudes menetleja määruse alusel ning lg 2 järgi ei või menetleja keelduda kahtlustatava, süüdistatava või kaitsja, kannatanu või tsiviilkostja taotletavat ekspertiisi määramast, kui asjaolul, mille tuvastamist ekspertiisiga taotletakse, võib olla olulist tähtsust kriminaalasja lahendamisel. **Kolleegium ei pidanud võimalikuks tõlgendada KrMS § 105 lg-t 2 selliselt, et menetlejal puudub süüdivuse kui kriminaalasjas vaieldamatult olulise tähtsusega küsimuse lahendamise viiside osas igasugune kaalutusõigus. Siingi on mõne esitatud faktiväite kontrollimiseks ning vajadusel ekspertiisiga kummutamiseks vajalik eespool mainitud põhjendatud kahtluse tõstatamine. Selleks peavad aga konkreetnes kriminaalasjas esinema tõenduslikult tõsiselt võetavad viited, mis seavad kahtluse alla isiku süüdivuse teo toimepanemise ajal.** Kriminaalkolleegium selgitas, et väidet süüdimatuse kohta peavad toetama ka ülejäänud kriminaalasja tõendid ning kui ülejäänud tõendid sellega ei haaku, ei saa rääkida põhjendatud kahtlusest süüdimatuse osas.⁵⁵ Kriminaalkolleegium kordas varasemas praktikas väljendatud seisukohta⁵⁶, et sellest, kui isikul esinevad süüdimatuse meditsiinilised tunnused, ei järeldu veel kas isik on karistusõiguslikus mõttes vastutusvõimeline või mitte. Vaja on kindlaks teha, kas just isikul tuvastatud haigus mõjutas teo toimepanemise ajal tema võimet teo keelatuses aru saada ja sellele arusaamisele vastavalt oma käitumist juhtida või mitte.⁵⁷

Riigikohtunik Eerik Kergandberg kirjutas oma [konkureerivas arvamuses](#), et ei nõustu viidetega Riigikohtu lahendile [3-1-1-77-15](#), mis võrdsustasid süüdimatuse väite teiste kaitseteesidega,

---

⁵⁰ RKKKm 1-17-10573/181, p 41.

⁵¹ RKKKm 1-17-10573/181, p 42.

⁵² RKKKo 1-17-5760/47, p 11.

⁵³ RKKKo 1-17-5760/47, p 10.

⁵⁴ RKKKo 1-17-5760/47, p 11.

⁵⁵ RKKKo 1-17-5760/47, p-d 10-11; vt ka RKKKo 3-1-1-99-12, p-d 6 ja 8.

⁵⁶ RKKKm 1-16-7389/30, p 11.

⁵⁷ RKKKo 1-17-5760/47, p 12.

mis on suunatud põhjendatud kahtluse tekitamisele. E. Kergandbergi hinnangul peaksid süüdimatuse meditsiiniliste tunnuste esinemist tõendavad dokumendid (nt perearsti tõend, et isikul on skisofreenia) tingima kohustuslikult psühhiaatriaekspertiisi, et teha kindlaks isiku süüdivus teo toimepanemise ajal.⁵⁸

2.2.7. KrMS § 202 alusel kriminaalmenetluse lõpetamise kord ([1-15-3555/141](#))

Määruses **1-15-3555/141** selgitas kriminaalkolleegium kohtu kohustust teha õigeksmõistev otsus osas, milles prokuratuur on süüdistusest loobunud.⁵⁹

Üldmenetluses kohtusse saadetud süüdistusaja tulem saab KrMS § 309 lg 1 kohaselt väljenduda õigeks- või süüdimõistva kohtuotsuse tegemises või KrMS § 274 järgi kriminaalmenetluse lõpetamises. Seetõttu peab üldmenetluses süüdistusakti alusel kriminaalasja arutav kohus tegema otsustuse kõigi süüdistuses kirjeldatud tegude kohta.⁶⁰

Kriminaalkolleegium viitas kohtupraktikas⁶¹ väljendatud arusaamale, et kui prokuratuur muudab süüdistust selliselt, et süüdistusest loobutakse osaliselt, tuleb süüdistatav KrMS § 301 järgi õigeks mõista nendes süüdistuspunktides, milles süüdistusest loobuti. Osaliselt süüdistusest loobumist ei saa lahendada isiku uue kohtu alla andmisega, kuna sellisel juhul jääb kohtu sisuline otsus loobitud süüdistuse kohta tegemata ning see käiks ka topeltkaristamise ja -menetlemise keelu põhimõttele vastu. **Kuna kohtu õigeks- või süüdimõistvat otsust Eesti Vabariigi põhiseaduse § 23 lg 3 mõttes ei saa asendada süüdistusest loobumisega, tuleb sama teo uue menetlemise välistamiseks süüdistatav õigeks mõista. Õigeksmõistva otsuse tegemise vajadus ei peaks sõltuma sellest, kas prokurör loobub süüdistusest kohtuvaidluse käigus või juba kohtumenetluse varasemal etapil.**⁶²

KrMS § 202 alusel kriminaalmenetluse lõpetamiseks peab kohus tegema ka õigeksmõistva otsuse selles osas, milles prokuratuur süüdistusest loobunud on. Õigeksmõistva otsuse tegemisest süüdistusest osalise loobumise tõttu ei saa kõrvale kalduda isegi siis, kui kohtumenetluse pooled on selles kokku leppinud.⁶³

2.2.8. Menetluskulude kandmine kriminaalmenetluse lõpetamisel juriidilisest isikust süüdistatava lõppemise tõttu ([1-17-9149/80](#))

KrMS § 183 lg 1 kohaselt kannab kriminaalmenetluse lõpetamise korral menetluskulud riik, kui kriminaalmenetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti. Lahendis **1-17-9149/80** viitas kriminaalkolleegium varasemale praktikale⁶⁴, mille kohaselt ei ole **kriminaalmenetluse seadustikus norme, millest lähtuvalt ei peaks kriminaalmenetluse lõpetamisel KrMS § 199 lg 1 p 4 alusel seoses süüdistatava surmaga kandma menetluskulusid riik.**⁶⁵

Kriminaalkolleegium rõhutas lahendis 1-17-9149/80, et **analoogiliselt eeltooduga ei välista kriminaalmenetluse seadustik riigi kohustust hüvitada menetluskulud ka juhul, kui**

---

⁵⁸ RKKKo 1-17-5760/48. E. Kergandbergi eriarvamus.

⁵⁹ RKKKm 1-15-3555/141, p 24.

⁶⁰ RKKKm 1-15-3555/141, p 22; vt ka RKKKo 3-1-1-45-13, p 11.

⁶¹ RKKKm 3-1-1-21-14, p-d 10-11.

⁶² RKKKm 1-15-3555/141, p 23.

⁶³ RKKKm 1-15-3555/141, p 24.

⁶⁴ Vt RKKKo 1-18-8601/66, p 27.

⁶⁵ RKKKm 1-17-9149/80, p 9.

kriminaalmenetlus lõpetatakse KrMS § 199 lg 1 p 4 alusel seoses juriidilisest isikust süüdistatava lõppemisega.⁶⁶

Lisaks selgitas kriminaalkolleegium, et kriminaalmenetluses tekkinud kulude hüvitamise põhimõtted on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustikus ning selle küsimuse lahendamisel pole põhjust juhinduda tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätetest.⁶⁷

---

⁶⁶ RKKKm 1-17-9149/80, p 9.

⁶⁷ RKKKm 1-17-9149/80, p 12.

2.3. EUROOPA KOHTULE ESITATUD EELOTSUSTUSTAOTLUSED

2.3.1. Liiklus- ja asukohaandmetele juurdepääsu piiramine Euroopa Liidu õiguse kohaselt ([1-16-6179/85](#))

Kriminaalasjas **1-16-6179** otsustas kriminaalkolleegium esimest korda Euroopa Kohtult eelotsust taotleda.

Kriminaalkolleegiumil tekkis viidatud kriminaalasja lahendamisel küsimus, kas lubatavateks tõenditeks saab pidada protokolle, mille uurimisasutus on koostanud prokuratuuri loa alusel sideettevõtjalt nõutud andmete kohta. Tegemist on elektroonilise side seaduse (ESS) § 111¹ lg-s 2 sätestatud andmetega, mis seostuvad telefoni- ja mobiiltelefoni kaudu kõnede ja sõnumite edastamise faktiga ning mobiilsideseadme kasutamise asukohaga, kuid ei anna teavet sõnumi sisu kohta.⁶⁸

Euroopa Kohus on selgitanud, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. a direktiiv 2002/58/EÜ (direktiiv 2002/58/EÜ) kohaldub ka siis, kui taotlus elektroonilise side andmetele juurdepääsuks on esitatud kriminaalmenetluse raames.⁶⁹ Seega kuuluvad Euroopa Liidu õiguse kohaldamisalasse nii elektroonilise side seaduse § 111¹ lg-d 2 ja 4, mis reguleerivad elektroonilise side andmete säilitamist, kui ka KrMS § 90¹ lg 2, mis reguleerib uurimisasutuse juurdepääsu kõnesolevatele andmetele.⁷⁰

Kriminaalkolleegium viitas Euroopa Kohtu praktikale⁷¹, mille kohaselt tuleb **direktiivi 2002/58/EÜ art 15 lg-t 1 Euroopa Liidu põhiõiguste harta (harta) art-d 7, 8 ja 11 ning arti 52 lg-t 1 arvesse võttes tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis reguleerivad liiklusandmete ja asukohaandmete kaitset ja turvalisust ning eelkõige pädevate ametiasutuste juurdepääsu säilitatavatele andmetele, piiramata seda juurdepääsu kuritegevuse vastu võitlemise raames üksnes raske kuritegevuse vastu võitlemisega, nägemata ette, et andmete juurdepääsu saamise eeltingimus on kohtu või sõltumatu haldusastutuse eelnev kontroll, ning nõudmata, et kõnealuseid andmeid säilitataks liidu territooriumil.**⁷²

Kriminaalkolleegium viitas, et Euroopa Kohus⁷³ on hiljem täpsustanud, et **direktiivi 2002/58/EÜ art 15 lg 1 esimese lause sõnastus ei piira kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja menetlemise eesmärki võitlusega üksnes raskete kuritegude vastu, vaid peab silmas kuritegusid üldiselt.** Kui andmetele juurdepääsuga kaasnev riive ei ole raske, võib juurdepääsu põhjendada ka üldiselt kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja menetlemise eesmärgiga.⁷⁴

Eelnevast tulenevalt otsustas kriminaalkolleegium Euroopa Kohtu eelotsuse taotluses küsida järgmised küsimused:

---

⁶⁸ RKKKm 1-16-6179, p-d 15-16.

⁶⁹ Euroopa Kohtu otsus asjas C-207/16: Ministerio Fiscal, p 39.

⁷⁰ RKKKm 1-16-6179, p-d 18 ja 19.

⁷¹ Euroopa Kohtu otsus liidetud asjades C-203/15 ja C-698/15: Tele2 Sverige AB vs. Post- och telestyrelsen ja Secretary of State for the Home Department vs. Tom Watson jt, resolutsiooni p 2.

⁷² RKKKm 1-16-6179, p 20.

⁷³ Euroopa Kohtu otsus asjas C-207/16: Ministerio Fiscal, p-d 53 ja 57.

⁷⁴ RKKKm 1-16-6179, p-d 20 ja 21.

1) Kas direktiivi 2002/58/EÜ art 15 lg-t 1 tuleb koostoimes harta art-tega 7, 8, 11 ja art 52 lg-ga 1 tõlgendada nii, et kriminaalmenetluses riigiasutuste juurdepääs andmetele, mis võimaldavad kindlaks teha kahtlustatava telefoni ja mobiiltelefoni side lähte- ja sihtkoha, kuupäeva, kellaaja ja kestuse, sideteenuse liigi, kasutatud seadme ja mobiilsideseadme kasutamise asukohta, kujutab endast harta viidatud art-tega tagatud põhiõiguste sedavõrd rasket riivet, et sellist juurdepääsu tuleb kuritegude ennetamisel, uurimisel, avastamisel ja menetlemisel piirata võitlusega raske kuritegevuse vastu, sõltumata sellest, millise ajavahemiku kohta säilitatud andmetele on riigiasutustel juurdepääs?

2) Kas direktiivi 2002/58/EÜ art 15 lg-t 1 tuleb tõlgendada Euroopa Kohtu asjas C-207/16 tehtud 2. oktoobri 2018. a otsuse p-des 55-57 väljendatud proportsionaalsuse põhimõttest lähtudes nii, et kui esimeses küsimuses viidatud andmete hulk, millele riigiasutustel on juurdepääs, ei ole suur (nii andme liikide kui ka ajalise ulatuse mõttes), on sellega kaasnev põhiõiguste riive õigustatav üldiselt kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja menetlemise eesmärgiga ning mida rohkematele andmetele on riigiasutustel juurdepääs, seda raskemad peavad olema kuriteod, mille vastu võitlemine on riive eesmärgiks?

3) Kas Euroopa Kohtu liidetud kohtuasjades C-203/15 ja C-698/15 tehtud 21. detsembri 2016. a otsuse resolutsiooni p-s 2 toodud nõue, et riigi pädevate asutuste juurdepääs andmetele peab olema allutatud kohtu või sõltumatu haldusasutuse eelnevale kontrollile, tähendab, et direktiivi 2002/58/EÜ art 15 lg-t 1 tuleb tõlgendada nii, et sõltumatu haldusasutusena võib olla käsitatav prokuratuur, kes juhib kohtueelset menetlust, olles seejuures seadusega kohustatud tegema seda sõltumatult, alludes ainult seadusele ja selgitades kohtueelses menetluses süüdistatavat nii süüstavad kui ka õigustavad asjaolud, kuid kes esindab hiljem kohtumenetluses riiklikku süüdistust?⁷⁵

2.3.2. Teise liikmesriigi kohtu tehtud süüdimõistetud isiku vangistusest tingimisi vabastava kohtuotsuse tunnustamine Euroopa Liidu õiguse järgi ([1-17-4942/16](#))

Kriminaalasjas **1-17-4942** otsustas kriminaalkolleegiumi kogu koosseis taotleda Euroopa Kohtult eelotsust kohtuotsuse, millega teise liikmesriigi kohus vabastas süüdimõistetud vangistusest tingimisi, tunnustamise kohta.

Euroopa Liidu Nõukogu 27. novembri 2008. a raamotsus nr 2008/947/JSK reguleerib vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teha tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite üle järelevalvet. Raamotsus on Eesti õigusesse üle võetud KrMS §-dega 508⁵⁴–508⁶⁸.⁷⁶

Kriminaalasjas 1-17-4942 puuduvad KrMS §-s 508⁵⁸ ette nähtud kohtuotsuse tunnustamist välistavad ja piiravad asjaolud, süüdimõistetud elukohajärgne riik on pädev katseaja kestel toimepandud uuele kuriteole reageerima ning KrMS §-s 508⁵⁷ sätestatud loetelu ei välista järelevalve ülevõtmist ka siis, kui tegemist on käitumiskontrollita katseajaga. Samas pole teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuses Eesti kodaniku suhtes kindlaks määratud ühtegi KrMS §-s 508⁵⁷ loetletud tingimuslikku meetet ega alternatiivset mõjutusvahendit. Eesti kodanikule mõistetud vangistuse täitmisele pööramata jätmise ainus eeldus kohtuotsuse järgi on 3-aastase katseaja jooksul uute tahtlike kuritegude mitte toimepanemine Läti karistusseadustiku § 55

---

⁷⁵ RKKKm 1-16-6179, resolutsioon.

⁷⁶ RKKKm 1-17-4942, p 17.

järgi, millele Eesti õiguses vastab KarS § 73 lg 1. KarS § 73 lg 1 kohaldamisel ei allutata isikut käitumiskontrollile ega rakendata tema suhtes muid meetmeid või alternatiivseid mõjutusvahendeid, mis on toodud KrMS § 508⁵⁷ p-des 1–11 sätestatud loetelus.⁷⁷

Kriminaalkolleegiumil tekkis kahtlus, **kas süüdistatava karistusest tingimisi vabastamise korral KarS § 73 lg 1 tähenduses saab kõneleda tingimusliku meetme kohaldamisest raamotsuse mõttes, sest süüdimõistetu KarS § 73 lg-st 1 tulenev kohustus hoiduda katseaja kestel uue tahtliku kuriteo toimepanemisest ei vasta raamotsuse art 4 lg 1 p-des a-k nimetatud tingimuslikule meetmele või alternatiivsele mõjutusvahendile.**⁷⁸

Kriminaalkolleegiumi hinnangul kaasneks kohtuotsuse tunnustamata jätmisega olukord, kus katseaja kestel uue tahtliku kuriteo toimepanemise korral süüdlasele Eesti õiguse järgi liitkaristust mõista ei saa, sest puudub üks liidetavatest ehk ärakandmata karistust ettenägev tunnustatud liikmesriigi kohtuotsus. See tähendab, et katseaja rikkumisega ei kaasneks tagajärgi ning selline olukord võib olla vastuolus raamotsuse eesmärkidega.⁷⁹

Eelnevast tulenevalt taotles kriminaalkolleegium Euroopa Kohtult eelotsust järgmises küsimuses: „**Kas Euroopa Liidu Nõukogu 27. novembri 2008. a raamotsusega nr 2008/947/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teostada tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet, on kooskõlas liikmesriigi kohtuotsuse tunnustamine ning selle täitmise üle valvamine ka juhul, kui süüdimõistetu on selle otsusega vangistusest tingimisi vabastatud ilma mingeid lisakohustusi panemata nii, et isiku ainuke kohustus on hoiduda katseajal uue tahtliku kuriteo toimepanemisest (tegemist on karistusest tingimisi vabastamisega KarS § 73 tähenduses)?**“⁸⁰

---

⁷⁷ RKKKm 1-17-4942, p 18.

⁷⁸ RKKKm 1-17-4942, p 19.

⁷⁹ RKKKm 1-17-4942, p 21.

⁸⁰ RKKKm 1-17-4942, resolutsioon.